

Metody zkoumání osobnosti

Psychologie osobnosti

Tajemství věcí, kde vlastně je?
Kde vlastně je, že se nezjevuje,
aby nám aspoň ukázalo, že je tajemstvím?
Co o tom ví řeka a co ví strom?
A já, jenž nejsem nic víc, co o tom vím?

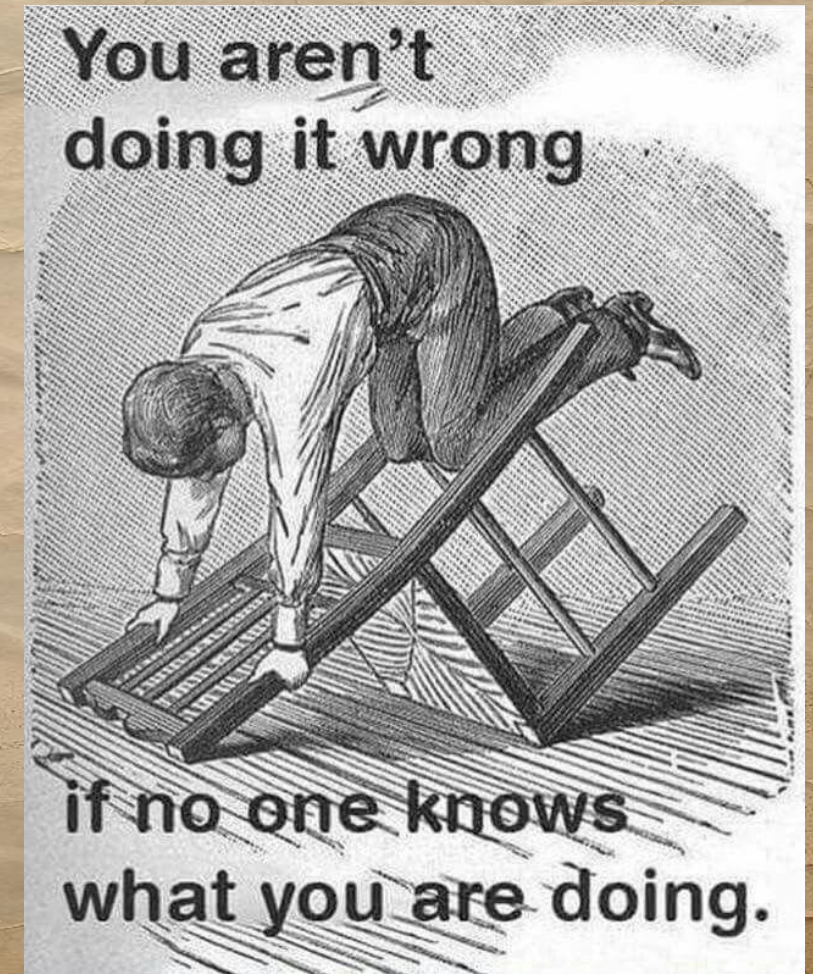
Alberto Caeiro

LOTS of data

- **L**ife data
 - Analýza objektů
 - Analýza jazyka
 - Životní údaje, chování, ...
- **O**bserver-report data
 - Rozhovor se zainteresovanými
 - Pozorování
- **T**ests
 - Projektivní
 - Objektivní
 - Experiment
- **S**elf-report
 - Sebeposuzovací škály (dotazníky)
 - Rozhovor

- Vlastnosti, které musí mít každá sociálně-
vědná metoda (abychom si byli jistí, že
výsledek je správný)
- **Validita** – měří metoda to, co
předpokládáme, že měří?
 - Obsahová
 - Kritériová
 - Konstruktová
 - Ekologická
 - ...
- **Reliabilita** – měří to správně? (specifické
pro testy)
 - Test-retest reliabilita
 - Shoda posuzovatelů
 - ...
- Validita je předpokladem reliability

Reliabilita a validita

Klinické vyšetření

- Má odlišnou funkci než výzkumné měření - liší se tedy i v průběhu a výsledku
- Některé nejsou psychometricky podloženy (rozhovor, pozorování)
- Údaje musí mít také kvalitativní charakter (i psychometrické metody se interpretují z kontextu – pozorování, raport,
- Zaměřeny na poznání jedince (jeho individuální zvláštnosti, často /ne vždy/ zachycené v širším kontextu, celistvosti a dynamice vývoje)
- Náročné na zkušenosti a erudici diagnostika

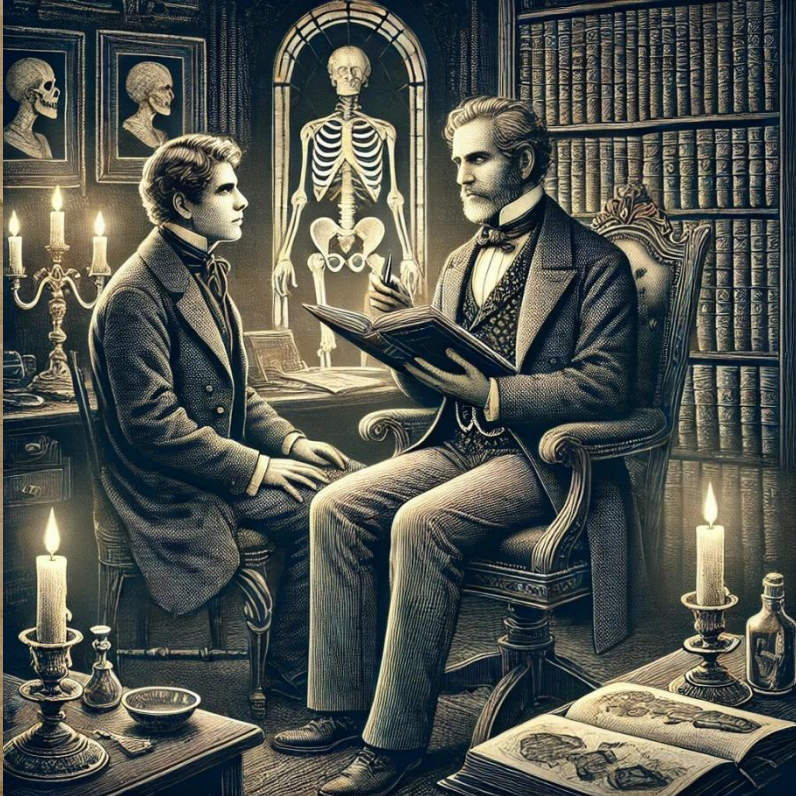
POZOROVÁNÍ

ROZHOVOR (včetně ANAMNEZY) – klinický rozhovor (strukturovaný standardizovaný, např. STIPO, IPDE)

ANALÝZA SPONTÁNNÍCH PRODUKTŮ (deníky, osobní dokumenty, výtvarné a literární počiny...)

TESTY (např. Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti - PSSI)

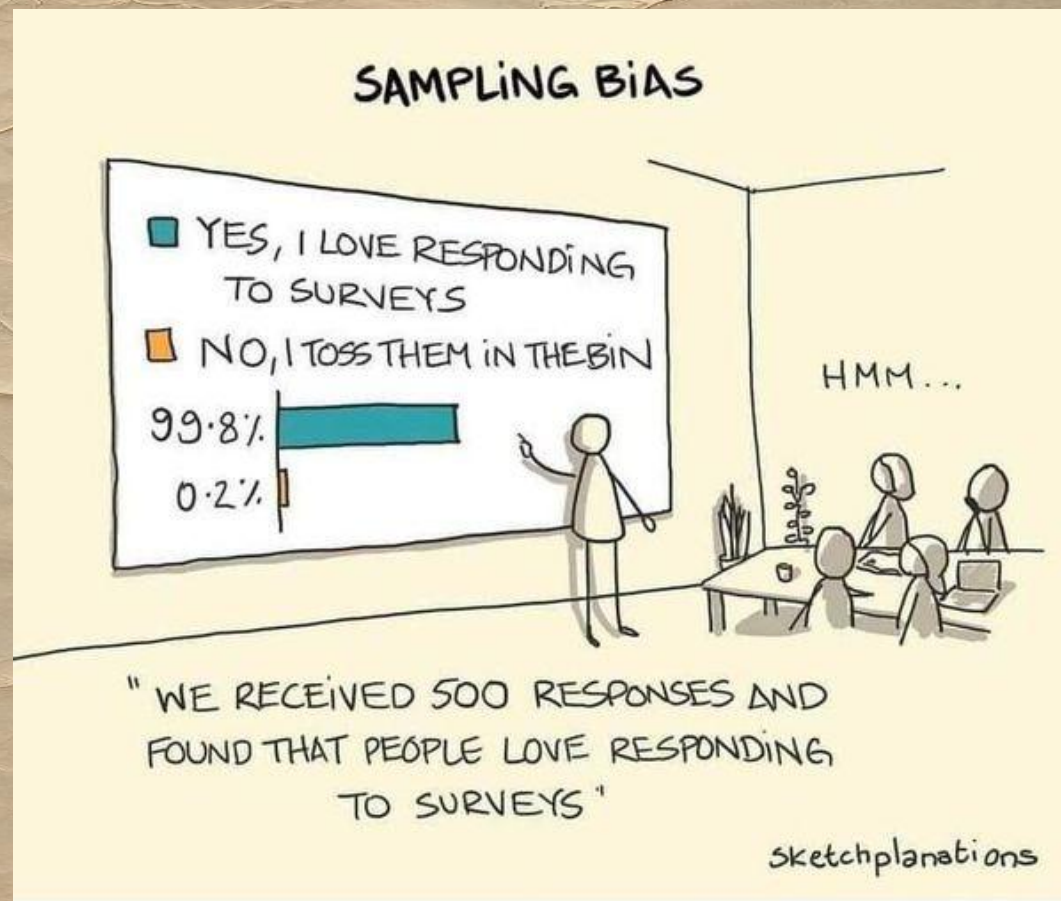
Klinické vyšetření - anamnéza

- Zjišťování informací z minulosti jedince pro porozumění životního kontextu studovaného
- Přispívá k poznání a pochopení osobnosti a současného stavu
- Data objektivní (věk, vzdělání, rodinný stav) i subjektivní (hodnocení svého dětství) – je třeba je striktně rozlišovat!
- Psychologická anamnéza zahrnuje zpravidla údaje o:
 - *Nukleární rodině*
 - *Emočním vývoji a vývoji sociálních vztahů*
 - *Vzdělávacím procesu a profesním vývoji*
 - *Hodnotové orientaci*
 - *Případně o vývoji abnormních jevů (vznik a rozvoj závislosti)*

Jak odpovídáme?

- Desirabilita
- Centrální tendence
- Potlačení
- Odpor
- Nedostatek reflexe (otázka introspekce)

Jak odpovídáme?

- Desirabilita
- Centrální tendence
- Potlačení
- Odpor
- Nedostatek reflexe
(otázka introspekce)

Co s tím dělat?

- Nucená volba
- Nepřímé otázky
- Projekce a imaginace
- Lži skór
- Statistika

Metody

Analýza spontánních produktů

- Dopisy, memoáry, autobiografie, deníky...
- Nejsou „vědecké“
- Většinou psány s tím, že je bude číst někdo druhý --- stylizace
- Analýza řeči, písma (grafologie?), ...

- Např. ve forenzní psychologii
profilování

Pozorování

Je to nejpřirozenější metoda

- **Volné (orientační)** – není vymezen předmět, nejsou žádná pravidla
- **Systematické (zaměřené)** – předem stanovené schéma, plán, všímám si jen relevantních hledisek; zpřesnění a zjednodušení úkolu, úspora času a energie

Důležité: vymezit, co chci pozorovat a jak to budu hodnotit

FÁZE:

Popis a registrace jevů

Hledání vztahů mezi nimi, analýza

Interpretace pozorovaných jevů

NEVÝHODY:

Náročnost (časová, na zkušenosti a objektivitu pozorovatele...)

Problém objektivního hodnocení

Jsme ale omezeni přítomností

Dá se zachytit pouze vnější vzhled a chování doprovázené motorickými a verbálními projevy – nepozorujeme inteligenci, pouze její projevy např. při řešení problémů

Pozorování

- **Typy otázek:**

- Dotazy na prožívání
- Dotazy na obvyklé chování
- Dotaz na postoje
- Dotazy na sebeposouzení
- Projektivní dotazy
- Přímé/nepřímé dotazy
- Uzavřené (často Likkertová škála)/otevřené otázky
- ...

Rozhovor

- Získáváme informace o postojích, názorech, o vnitřním světě – to co nemůžeme pozorovat
- **Může mít různé cíle:**
 - Diagnostický
 - Anamnestický
 - Poradenský
 - Terapeutický
 - Výzkumný

MÍRA STRUKTUROVANOSTI

STRUKTUROVANÝ – otázky a jejich pořadí jsou předem dány (blízký dotazníkům, ale často se dotýká témat)

POLOSTRUKTUROVANÝ – jsou předem dány oblasti, ale pořadí otázek i jejich formulace se může lišit

NESTRUKTUROVANÝ (VOLNÝ) – směřuje se k určitému cíli, ale prostředky k jeho dosažení nejsou přesně dány

VALIDITA

je kolísavá. Záleží na osobě examinátora – na jeho zkušenostech, přesnosti záznamu, nezaujatosti...

A také na respondentovi – věk, upřímnost, inteligence, ochota o sobě vypovídat, motivace k rozhovoru, úroveň sebereflexe

Rozhovor

TESTY

Testy

- Standardizovaný způsob vyšetření, při kterém:
 - dodržujeme určitá **standardní pravidla**
 - užíváme **jednotných pomůcek**
 - **jednotným** způsobem **vyhodnocujeme** získané odpovědi
- Test je standardizovaná experimentální situace, která podněcuje k určitým reakcím, které jsou následně vyhodnocovány. Výsledky se dají i srovnat s průměrnými výkony dané populace (pokud existují **normy**)
- Administrace testů v různých časových obdobích umožňuje posouzení intraindividuální variability (tzn. jak se jedinec v dané charakteristice „vyvíjí“ v čase)
- Posuzuje se „část“ osobnosti, určité rysy či schopnosti (x klinické metody)

Dělení na základě teoretického původu:

- Faktorová analýza – (**data-driven**) - Cattell, Big Five, Eysenck
- Teoreticky odvozené konstrukty (**theory-driven**) – Meyers-Briggs

Dělení na základě způsobu odpovídání:

- Otevřené
- Uzavřené
- Nucená volba
- Q-trídění

Dělení na základě typů testů:

- Testy výkonové (testy inteligence, ...)
- Testy speciálních schopností
- Testy osobnosti (projektivní, objektivní, dotazníky, posuzovací škály)

Testy

Testy

Výkonové testy

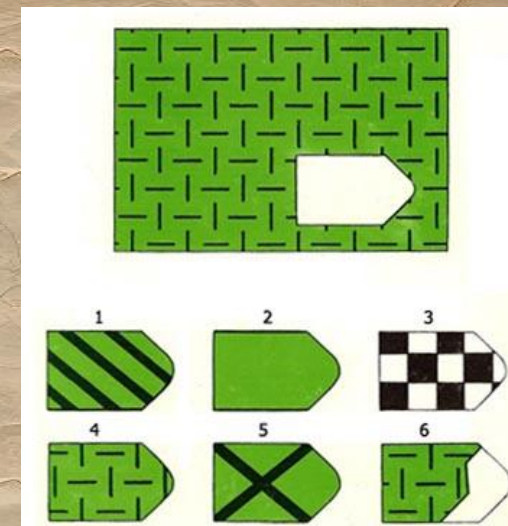
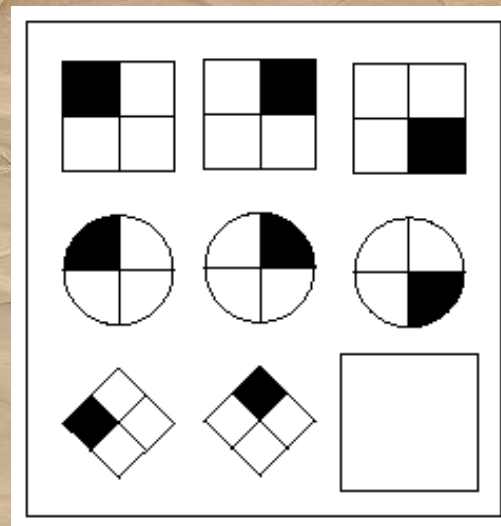
- Určeny k hodnocení schopností, měří VÝKON, umožňují srovnání s ostatními jedinci dané populace.
- Odpovědi se hodnotí na dimenzi úspěch - neúspěch („kdy slavíme svátek práce?“, „zopakujte řadu po sobě jdoucích čísel 8-2-9-7-3-6-1“).
- Dobře se vyhodnocují. Výsledky jsou nezávislé na subjektivních úmyslech dané osoby (zkreslení ve smyslu vylepšení dojmu).
- Roli zde hrají i tzv. mimointelektové faktory, jako je např. únava, aktuální emoční rozpoložení, motivace apod. (zde doplnit pozorováním)

Výkonové testy

Testy inteligence

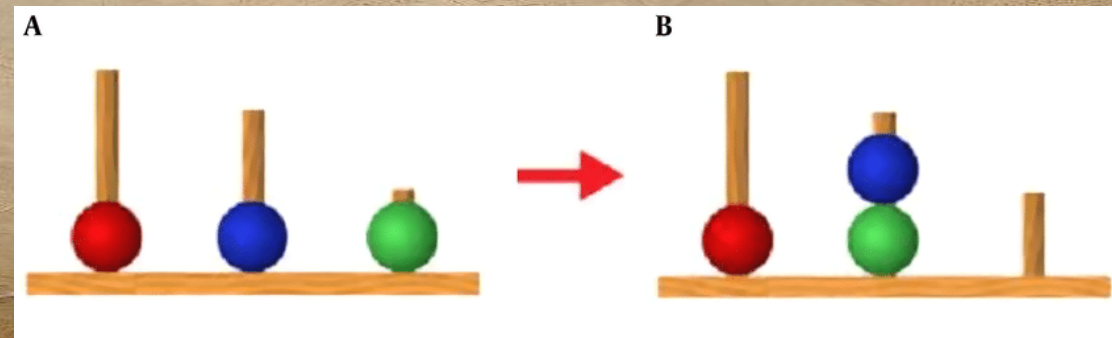
- Typ výkonových testů
- Výsledky se většinou udávají v standardních skóre, což umožňuje srovnání (IQ, T-skór, ...)
- Udává obecnou rozumovou úroveň, nic nevypovídají o struktuře inteligence
- **JEDNODIMENZIONÁLNÍ** – postihují jedinou schopnost, nebo jedinou složku inteligence – např. Raven, test komplexní figury, ...
- **KOMPLEXNÍ** – př. Wechsler – u inteligence záleží na konfiguraci jednotlivých intelektových schopností, je to více než suma částí; uplatňují se zde i jiné faktory (motivace), IST

Ravenovy progresivní matice

Testy

Hanojská věž / Londýnská věž

Testy speciálních schopností

- Testy kreativity (Torrance)
- Zkoušky laterality (Edinburgh Handedness Test)
- Testy technických schopností
- Testy matematických schopností
- Testy organicity
- Testy empatie
- ...

Testy osobnosti

- Projektivní metody
- Objektivní metody osobnosti
- Dotazníky
- Posuzovací škály

Testy osobnosti

- Projektivní metody

- zachycení osobnosti v její komplexnosti, nikoliv její specifické „části“.
- Jedinci je předložen podnět, který je neurčitý a mnohoznačný. Proto i odpovědi mohou být velmi různorodé (je zde kladen značný nárok na erudici hodnotitele). Výhodou těchto testů je nízká nebo žádná možnost zkreslit výsledky (pokud respondent metodu dobře nezná).
- Vychází z teorie psychoanalýzy – k nevědomým obsahům nemáme bezprostřední přístup, ale nestrukturované podněty k projekci vybízí

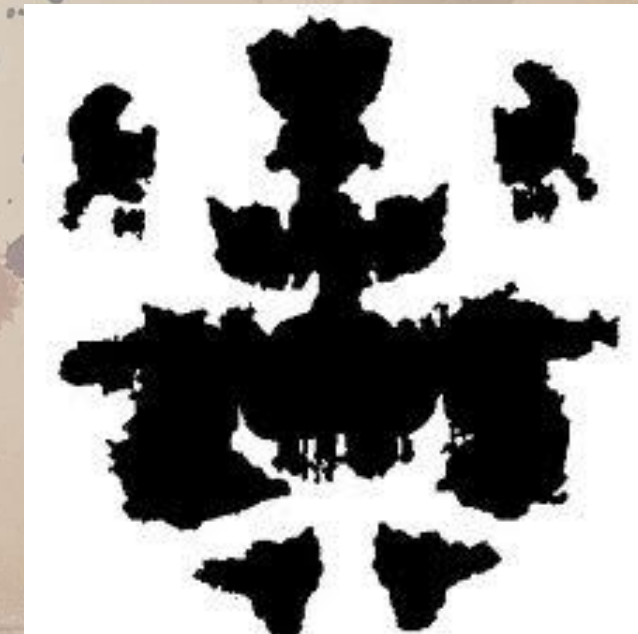
- Objektivní metody osobnosti

- Dotazníky

- Posuzovací škály

**Tematický
apercepční
test**

**Rorschachův
test**

Testy osobnosti

- Projektivní metody
- Objektivní metody osobnosti
 - Získávají se projevy chování, které mohou být daným podnětem opakovaně vyvolávány a jsou obvykle kvantifikovatelné. Také je zde mizivá možnost zkreslení výsledků ze strany hodnocené osoby. Jsou podobné výkonovým testům, ale jsou na rozdíl od nich zaměřeny na určité osobnostní rysy.
 - Testy hypnability (sugestibility)
 - Test aspirační úrovně (respondent na základě předchozího výkonu odhaduje svůj příští výkon)
 - Percepční testy
 - Testy výkonu ve stresové situaci
- Dotazníky
- Posuzovací škály

Dotazníky a posuzovací škály

Různé zaměření, jedno, dvou a vícedimenzionální typy

- + Možnost sběru dat od širokého okruhu respondentů
- + Nižší náročnost (na vyhodnocování)
- Možnost zkreslení výsledků ze strany respondenta
- Formulace otázek (dvojitý zápor, nejasná formulace..)
- Obrázek o osobnosti není příliš plastický

PŘÍKLADY DOTAZNÍKŮ:

- dotazníky Big Five – Big Five Inventory (BFI) – 44, 10; NEO FFI
- Eysenck Personality Questionnaire (EPQ)
- 16 Personality Factor Questionnaire (16PF)

Sebeposuzovací škály

Mají podobu kontinua, na kterém se umísťuje hodnocení (úsudek) určité veličiny (např. smutku). Posouzení může provést respondent nebo jeho okolí.

Příklady posuzovacích škál:

- Numerické (dnes se cítím: smutný 1 2 3 4 5 veselý)
- **Likertová škála** („souhlasím“, „spíše souhlasím“, „tak napůl“, „spíše nesouhlasím“, „nesouhlasím“)

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Ani nesouhlasím, ani souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Považuji se za někoho, kdo je upovídaný.	1	2	3	4	5
Považuji se za někoho, kdo má sklon hledat na druhých chyby.	1	2	3	4	5

- S nucenou volbou (z několika variant se vybírá ta, která nejlépe vystihuje skutečnost)
- **Q třídění** (uspořádání velkého množství položek do několika kategorií)
- **Kumulativní** (danému jevu se přisuzují adjektiva z určitého seznamu /např. zaškrtávací seznamy/)

Literatura

Povinná:

Larsen – Buss: kap. 2 Personality Assessment, Measurement, and Research Design, s.22-33, 36-40

Říčan: kap. 2.1 – Metody psychologie osobnosti (s. 29-40)

Doplňková:

Cervone – Pervin: kap. 2 - The Scientific Study of People

Larsen – Buss: kap. 2 Personality Assessment, Measurement, and Research Design, **zbytek kapitoly**

